

नेपाल लेखापरीक्षणमान ५३०

लेखापरीक्षण नमुना सर्वेक्षण

(अन्तराष्ट्रिय गुणस्तर नियन्त्रणमान, लेखापरीक्षण पुनरावलोकन, अन्य आश्वस्तता तथा सम्बद्ध सेवाहरू घोषणाहरूको हाते पुस्तक सन् २०१० अंग्रेजी संस्करणको अनुवाद)

विषयसूची

	अनुच्छेद
परिचय	
यस ने.ले.प.मा. को क्षेत्र	१ -२
लागु हुने मिति	३
उद्देश्य	४
परिभाषा	५
आवश्यकता	
परीक्षणको लागि नमुना विवरणको छनोट, यसको आकार र ढाँचा	६-८
लेखापरीक्षणलेखापरीक्षण प्रक्रियाहरूको संचालन	९-११
विचलन र गलत विवरणको प्रकृति र कारण	१२-१३
गलत विवरणहरूको प्रक्षेपण	१४
लेखापरीक्षण नमुनाको छनोटको मुल्याङ्कन	
कार्यान्वयन र अन्य व्याख्यात्मक सामग्री	१५
परिभाषा	क१-क३
परीक्षणकालागि नमुना विवरणको छनोट, आकार र ढाँचा	क४-क१३
लेखापरीक्षण प्रक्रियाहरूको संचालन	क१४-क१६

विचलनहरु र गलत विवरणहरुको प्रकृती र कारण	क१७
गलत विवरणहरुको प्रक्षेपण	क१८-क२०
लेखापरीक्षण नमुनाको मुल्याङ्कन	क२१- क२३

अनुसूची १ : वर्गिकरण र मूल्यभारीत (Value-Weighted) छनोट

अनुसूची २ : नियमनहरुको परीक्षणकोलागि नमुना सर्वेक्षणको छनोटमा असर पर्ने तत्वहरुको उदाहरण.....

अनुसूची ३ : समग्र परीक्षणकोलागि छनोट गरिने नमुना सर्वेक्षणमा प्रभाव पार्ने तत्वहरुको उदाहरण.....

अनुसूची ४ : नमुना सर्वेक्षण छनोट विधी

नेपाल लेखापरीक्षणमान ५३० “लेखापरीक्षण नमुना सर्वेक्षण” लाई नेपाल लेखापरीक्षणमान २००, “स्वतन्त्र लेखापरीक्षकको समग्र उद्देश्यहरु र लेखापरीक्षकको नेपाल लेखापरीक्षणमानहरु अनुसारको आचरणलाई” दुवैको संयोजनमा अध्ययन गर्नु पर्नेछ ।

परिचय

यस नेपाल लेखापरीक्षणमानको क्षेत्र

१. जब लेखापरीक्षकले लेखापरीक्षण प्रक्रिया संचालनमा लेखापरीक्षणको नमुना सर्वेक्षण गर्ने निर्णय गर्दछन्, तब यस नेपाल लेखा परिक्षणमानहरु लागू हुन्छन् । यसले लेखापरीक्षकले प्रयोग गर्ने तथ्याङ्कीय र तथ्याङ्क बाहेकका अन्य नमुना सर्वेक्षणको बारेमा व्यवस्था गरेको छ । जुन योजना लेखापरीक्षकको नमुना सर्वेक्षणको ढाँचा वा छनोट, नियन्त्रण परीक्षणको संचालन, समग्र परिक्षणको संचालन र उक्त नमुनाबाट आएका परिणामको मुल्याङ्कनमा केन्द्रीत हुन्छ ।
२. यस लेखापरीक्षणमान नेपाल लेखापरीक्षणमान ५००^१ संग स्थापित (Complements) हुन्छ, जसले उपयुक्त लेखापरीक्षण निष्कर्षमा पूग्न जुन लेखापरीक्षकको रायको अधार हुन्छ, जसको लागि पर्याप्त उपयुक्त लेखापरीक्षण प्रमाणहरु संकलन गर्न सक्ने लेखापरीक्षण प्रक्रियाहरुको ढाँचा तयार पार्ने र संचालन गर्ने विधीको छनोटमा लेखापरीक्षकको उत्तरदायित्वको बारेमा केन्द्रीत छ ।

लागु हुने मिति

३. यो ने.ले.प.मा. नेपाल चार्टर्ड एकाण्टेन्ट्स संस्थाबाट अंग्रेजी संस्करण लागु भए अनुसार सोही मिति देखि यो ने.ले.प.मा. कार्यन्वयन हुनेछ ।

उद्देश्य

४. लेखापरिक्षणका नमुना सर्वेक्षणको प्रयोग गर्दा, लेखापरीक्षकको उद्देश्य जहाँबाट लेखापरीक्षण नमुना छनौट गरिएको छ, त्यसको समग्रसंख्याको बारेमा निष्कर्षमा पूग्न उपयुक्त आधारहरु प्राप्त गर्नु हो ।

१ ने.ले.प.मा ५०० लेखापरीक्षण प्रमाण

परिभाषा

५. यस लेखापरीक्षणमानको उद्देश्यकोलागी, निम्न शब्दावलीको अर्थ तल दिए अनुसार निर्धारण गरिएको छ ।

(क) लेखापरीक्षण नमुना छनोट : लेखापरीक्षणका सम्पूर्ण १०० प्रतिशत आँकडाहरु भन्दा कम आँकडामा लेखापरीक्षण प्रक्रियाहरु संचालन गर्नु, जसमा हरेक आँकडाको बराबर छनोट हुने मौका प्रदान गर्दछन् र लेखापरीक्षकलाई सम्पूर्ण संख्याबाट उपयुक्त निष्कर्षमा पुग्नको लागि आधार प्रदान गर्दछ ।

(ख) जम्मा संख्या : सम्पूर्ण तथ्याङ्कको समुह जसबाट नमुना छनोट गरिएको छ र तीनिहरु सबैको बारेमा निष्कर्षमा पुग्ने विश्वास राखेका हुन्छन् ।

(ग) नमुना छनोटको जोखिम: लेखापरीक्षकले छनोट गरेको नमुनाको निष्कर्ष र यदी उही लेखापरीक्षण प्रकृया समग्र संख्यामा प्रयोग गर्दा आउने निष्कर्षमा फरक आँकडा देखिने जोखिम भनेको नमुना छनोटको जोखिम हो । नमुना छनोटको जोखिमले निम्न दुई किसिमको त्रुटीपूर्ण निष्कर्षमा पुग्न सकिन्छ ।

(अ) नियन्त्रण जाँचहरुको परीक्षणको अवस्थामा नियन्त्रणहरु धेरै प्रभावकारी देखिन्छन् तर वास्तवमा यसो हुदैन र समग्र परीक्षणको अवस्थामा सारभूत गलत विवरणहरुको अस्तित्व देखिदैन तर वास्तवमा यसको अस्तित्व हुन्छ । लेखापरीक्षकले प्राथमिक रुपमा त्यस्ता गलत विवरणहरुमा ध्यान दिनुपर्छ किनभने यसले लेखापरीक्षणको प्रभावकारीतामा असर पुऱ्याउदछ र अनुपयुक्त लेखापरीक्षण रायमा पुग्ने सम्भावनालाई बढाउँछ ।

- (आ) नियन्त्रणहरुको जाँचको सन्दर्भमा, कम प्रभावकारी देखिन्छन् तर वास्तवमा प्रभावकारी हुन्छन् र समग्र परिक्षणको सन्दर्भमा सारयुक्त त्रुटीपूर्ण विवरणहरु देखिन्छन् तर वास्तवमा त्यस्तो हुदैन । त्यस्तो किसिमको त्रुटीपूर्ण निष्कर्षले लेखारिक्षणको कार्यक्षमतालाई असर पुऱ्याउदछ र यसले थप कामको भार थप्छ, त्यसको कारणले प्रारम्भीक निष्कर्षहरु बेठिक छन् भनी फेरी प्रमाणीत गर्नुपर्ने हुन्छ ।
- (घ) नमुना छनोट बाहेकको जोखिम : नमुना छनोट भन्दा बाहेकका अन्य कारणबाट आउने जोखिमको कारणले लेखापरीक्षक त्रुटीपूर्ण निष्कर्षमा पूग्ने जोखिम सन्दर्भः अनुच्छेद क१)
- (ङ) नचिताएको विषय (Anomaly): समग्र जनसंख्यामा भएका त्रुटीपूर्ण प्रस्तुतिहरु वा विचलनलाई प्रतिनिधित्व नगर्ने विचलन र त्रुटीपूर्ण विवरणहरु ।
- (च) नमुना छनोटको एकाई : समग्रसंख्यामा समाहीत हुने आँकडा । (सन्दर्भः अनुच्छेद कर)
- (छ) तथ्याङ्कीय नमुना छनोट : निम्न विशेषता भएको नमुनाछनोट विधि :
- (अ) नमुना आँकडाको छनोट र
- (आ) नमुना छनोटको परिणामको साथमा नमुना छनोटको जोखिमको नापको मूल्याङ्कन गर्न संभावीत सिद्धान्तहरुको प्रयोग ।
- (अ) र (आ) को विशेषतामा नभएका नमुना छनोट अर्न्तगत पर्दछन् ।

- (ज) बर्गिकरण: एउटै किसिमका विशेषता भएका (प्रायजसो मौद्रिक मूल्यमा) हरेक नमुना समुहको एकाईलाई समग्रसंख्यालाई सानासाना समूहमा लैजाने प्रकृया ।
- (भ) सहन गर्न सकिने त्रुटीपूर्ण विवरणहरु : विश्वासको उपयुक्त स्तर प्राप्त गर्न लेखापरीक्षकले निर्धारण गरेको मौद्रिक रकम जहाँ लेखापरीक्षकले निर्धारण गरेको मौद्रिक रकम संख्या समग्र संख्यामा भएको गलत विवरणहरुको संख्या भन्दा बढी हुनुहुँदैन । (सन्दर्भ : अनुच्छेद क३)
- (ज) विचलनको सहन गर्न सकिने दर : विश्वासीलो उपयुक्त स्तर प्राप्त गर्न लेखापरीक्षकले निर्धारण गरेको आन्तरीक नियमनबाट विचलन दर जुन विचलन दर जम्मा संख्यामा भएको वास्तवीक विचलन दर भन्दा धेरै हुँदैन ।

आवश्यकता

परिक्षणको लागि नमुना आँकडाको छनोट, आकार र ढाँचा

६. लेखापरीक्षणको नमुना ढाँचा तयारपार्दा लेखापरीक्षकले लेखापरीक्षण प्रक्रियाको उद्देश्य र नमुना छनोट भएका जम्मा संख्याको विशेषतालाई ध्यान दिनु पर्छ । (सन्दर्भ : अनुच्छेद क८-क९)
७. लेखापरीक्षकले नमुना छनोटको जोखिमलाई स्वीकार गर्न सकिने स्तरमा भार्ने गरी नमुनाको आकार निर्धारण गर्नुपर्नेछ । (सन्दर्भ : अनुच्छेद क१०-क११)
८. लेखापरीक्षकले नमुना छनोट गर्दा सम्पूर्णसंख्याबाट हरेक एकाइको बराबररूपमा छनोट हुन सक्ने गरी छनोट गर्नुपर्नेछ । (सन्दर्भ: अनुच्छेद क१२-क१३)

लेखापरिक्षण प्रक्रियाहरुको संचालन

९. लेखापरीक्षकले हरेक छनोट गरिएका एकाईमा उद्देश्यसंग उपयुक्त हुनेगरी लेखापरीक्षण प्रक्रियाहरु संचालन गर्नु पर्नेछ ।

१०. छनोट गरिएका विषयसंग यदी लेखापरीक्षण प्रक्रिया उपयुक्त नभएमा लेखापरीक्षकले नमूना छनोट बाहेकका प्रतिस्थापीत (Replacement) विवरणमा यस्तो प्रक्रियाको संचालन गर्नु पर्दछ । (सन्दर्भ: अनुच्छेद क१४)
११. यदी लेखापरीक्षकले, निर्धारित लेखापरीक्षण प्रक्रियाहरुको संचालन गर्न असमर्थ भएमा वा छनोट गरीएको एकाईमा अनुपयुक्त भएमा, लेखापरीक्षकहरुले नियमनहरुको परिक्षणमा निर्धारित नियन्त्रणबाट वा समग्र परिक्षणको विषयमा भएका गलत विवरणहरुकोबाट भएको विचलनलाई उपयुक्त रुपमा सम्बोधन गर्नु पर्नेछ । (सन्दर्भ: अनुच्छेद क१५-क१६)

विचलन र गलत विवरणहरुको प्रकृती र कारण

१२. लेखापरीक्षकले पहिचान भएका विचलनहरु र गलत विवरणहरुको प्रकृती र कारणहरुमा अनुसन्धान गर्नुपर्नेछ, तथा यिनिहरुको संभावित असरले लेखापरीक्षण प्रक्रिया र अन्य लेखापरीक्षणका क्षेत्रहरुमा कस्तो प्रभाव हुन्छ भन्ने कुरामा मुल्याङ्कन गर्नुपर्नेछ । (सन्दर्भ: अनुच्छेद क१७)
१३. केही परिस्थितीमा जब लेखापरीक्षकले नमूना छनोटमा भेटिएका गलत विवरणहरु वा विचलनमा वेमेल छ, तब लेखापरीक्षकले त्यस्ता गलत विवरणहरु वा विचलनहरु समग्रसंख्याको प्रतिनिधित्व गर्दैनन् भन्ने बारे उच्चस्तरको निश्चितता प्राप्त गर्नुपर्नेछ । लेखापरीक्षकले पर्याप्त लेखापरीक्षण प्रमाणहरु प्राप्त गर्न तथा गलत विवरणहरु र विचलनले जम्मा बाँकी संख्यालाई कुनै असर पार्दैन भन्ने बारे उच्च स्तरको निश्चितता प्राप्त गर्ने बैकल्पिक लेखापरीक्षण प्रक्रियाहरु संचालन गरेर प्राप्त गर्न सक्नेछन् ।

गलत विवरणहरुको प्रक्षेपण

१४. समग्र परीक्षणको लागी, लेखापरीक्षकले नमूना छनोटबाट समग्र संख्यामा भेटिएका गलत विवरणहरुको प्रक्षेपण गर्नुपर्नेछ । (सन्दर्भ : अनुच्छेद क१८-क२०)

लेखापरीक्षण नमुनामा प्राप्त परीणामको मूल्यांकन

१५. लेखापरीक्षकले मूल्यांकन गर्नेछ :

- क) नमुनाहरूको परीणाम र (सन्दर्भ: अनुच्छेद २१-२२)
- ख) समग्र संख्याको निश्कर्षकोलागि लेखापरीक्षण नमुनाहरूको प्रयोगले उपयुक्त आधारहरू प्रदान गरेको छ वा छैन यसको परीक्षण । (सन्दर्भ : अनुच्छेद २३)

अन्य व्याख्यात्मक सामग्री र यसको प्रयोग

परिभाषा

नमुना छनोट भन्दा बाहेकका विषयबाट आउने जोखिम (सन्दर्भ: अनुच्छेद ५(घ))

क१. नमुना छनोट बाहेकको जोखिमले अनूपयुक्त लेखापरीक्षण प्रकृयाको प्रयोग वा लेखापरीक्षणबाट प्राप्त प्रमाणहरूको गलत व्याख्या र गलत विवरण र विचलनको पहीचानमा असमानता जस्ता कुरालाई समावेश गर्दछ ।

नमुना छनोट एकाइ (सन्दर्भ अनुच्छेद ५ (च))

क२. नमुना छनोटको एकाई भौतिक विषयवस्तु (उदाहरणको लागि, निक्षेप, स्लीपमा राखिएको चेक, बैंक विवरणमा राखिएको खर्च, बिक्री बिजक वा ऋणीको बैङ्क स्थिति वा मौद्रिक एकाइहरू हुनसक्छ) ।

सहन गर्न सकिने त्रुटिपूर्ण निर्णयहरू (सन्दर्भ अनुच्छेद ५ (झ))

क३. नमुना छनोटलाई निर्धारण गर्दा, लेखापरीक्षकले सहन गर्न सकिने त्रुटिपूर्ण विवरणहरूको निर्धारण गर्नुपर्छ, जसले गर्दा समग्र व्यक्तिगत सारयुक्त नभएका गलत विवरणहरूले वित्तीय विवरणहरूमा सारयुक्त गलत विवरणको कारण बन्न सक्छन् र सम्भाव्य पहीचान नभएका गलत विवरणहरूको स्थान बन्न सक्छन् । नेपाल लेखापरीक्षणमान

३२०^२ ले परिभाषित गरेअनुसार, सहन गर्न सकिने गलत विवरण नमुना छनोट प्रक्रियामा तथ्यगत कार्यान्वयनको प्रयोग हो। सहन गर्न सकिने गलत विवरणहरु तथ्यगत विवरणको भन्दा कम रकम वा एकै किसिमको रकम हुनसक्छ।

परीक्षणकोलागि नमुनाको ढाँचा, आकार र छनोट

नमुना छनोट ढाँचा (सन्दर्भ : अनुच्छेद ६)

- क४. लेखापरीक्षणको नमुना छनोटले लेखापरीक्षकलाई नमुना छनोटबाट समग्र संख्याको निर्णयमा पुग्न छनोट गरीएका विषयवस्तु वा आँकडाको विशेषताको बारेमा आएका लेखापरीक्षण प्रमाणहरुको मूल्याङ्कन गर्न र प्राप्त गर्न सहयोग गर्दछ। लेखापरीक्षणको नमुना सर्वेक्षण विधीको प्रयोग हुनसक्छ।
- क५. लेखापरीक्षण नमुना छनोटको निर्धारण गर्दा, लेखापरीक्षकको ध्यान विशेष उद्देश्यमा र उक्त उद्देश्य उत्कृष्ट रूपमा प्राप्त गर्न सक्ने लेखापरीक्षण प्रकृयाको संयोजनमा ध्यान दिनुपर्छ। लेखापरीक्षण प्रमाणको जानकारीको प्रकृती र उक्त प्रमाणसँग सम्बन्धित संभाव्य विचलन वा गलत विवरणहरुको अवस्था वा अन्य विशेषताहरुको सुझबुझले लेखापरीक्षकलाई विचलन र गलत विवरण कसरी भएको छ र नमुना सर्वेक्षणकोलागी कुन संख्या छनोट गर्ने भन्ने कुराको परिभाषा गर्न सहयोग पुऱ्याउछ। नेपाल लेखापरीक्षणमान ५०० को अनुच्छेद १० मा उल्लेख भएको सर्त पुरा गर्न, जब लेखापरीक्षणको लागी नमुना सर्वेक्षण शुरुवात गरीन्छ, तब लेखापरीक्षकले लेखापरीक्षण प्रकृयाहरुमा नमुना सर्वेक्षणबाट समग्रसंख्याको पूर्ण प्रतिनिधित्व भएको छ वा छैन भन्ने कुराको प्रमाणहरु प्राप्त गर्ने गरी सञ्चालन गर्नुपर्छ।
- क६. अनुच्छेद ६ को पूर्व शर्त अनुसार, लेखापरीक्षकको उद्देश्य अनुसारको लेखापरीक्षण प्रक्रियाहरुको सुझबुझले गलत विवरण र विचलनमा के के कुराहरु समावेश हुन्छ, भन्ने कुरा स्पष्ट बुझ्न र ती सम्पूर्ण

२ नेलेपमा ३२० : लेखापरीक्षण कार्य सम्पन्न तथा योजना सारभूतता।

अवस्थाहरु लेखापरीक्षण प्रकृयाहरुको उद्देश्य अनुसार भएको छ वा छैन भन्ने कुरामा विचलनको मूल्याङ्कन वा गलत विवरणहरुको प्रक्षेपण समावेश हुन्छ । उदाहरणको लागि, समग्र परीक्षणमा प्राप्त गर्न सकिने लेखाको अस्तित्व, जस्तै: क्रेताद्वारा एकीन भएको मिति भन्दा पहिला नै बुझाएको रकम तर क्रेताले बुझाएको भन्दा केही ढिला प्राप्त भएको रकमलाई भने गलत विवरणहरुको रूपमा राखिदैन । उपभोक्ताहरुको खातामा गलत रूपमा पोष्टिङ्गले पनि समग्र प्राप्त गर्न सकिने लेखास्थितीमा कुनै असर पादैन । तसर्थ, खास लेखापरीक्षण प्रकृयाबाट प्राप्त नमुना सर्वेक्षणको परीणाममा त्यस्ता विवरणहरुलाई गलत विवरणको रूपमा लिईदैन यद्यपि यस्ता विवरणहरुले लेखापरीक्षणको क्षेत्रमा भने महत्वपूर्ण असर पुऱ्याउछ । जस्तै: जालसाजबाट हुने जोखिमको निर्धारण वा द्विविधा हुने खाताको लागि भएका पर्याप्त रूपमा दिएका सुविधाहरु ।

क७. नियमनहरुको परीक्षणको लागी, समग्र जनसंख्याको विशेषतामा ध्यान दिँदा लेखापरीक्षकले सम्बन्धित नियन्त्रणहरुको बुझाईको आधारमा अनुमानित विचलनको दर निकाल्नुपर्नेछ वा समग्रसंख्याको साना विषय वस्तुमा परीक्षण गरेर निर्धारण गर्नुपर्छ । यस्तो निर्धारणहरु लेखापरीक्षणको नमुना सर्वेक्षणको ढाँचा बनाउन र नमुना छनोटको आकार निर्धारण गर्न उपयुक्त हुनेछन । उदाहरणको लागी, यदि अनुमान गरीएको विचलनको दर स्वीकार गर्न नसकिने गरी धेरै छ भने, लेखापरीक्षकले नियन्त्रणको परीक्षण सामान्य अर्थमा नगर्ने निर्णय लिन सक्नेछ । यस्तै रूपमा, समग्र परीक्षणकोलागि लेखापरीक्षकले समग्र जम्मा संख्यामा अनुमानित गलत विवरणहरुको निर्धारण गर्न सक्नेछन । यदि अनुमानित त्रुटीपूर्ण विवरण ज्यादै धेरै छ भने, १००% परीक्षण वा ठूलो नमुना संख्याको प्रयोग समग्र परीक्षण सञ्चालन गर्न उपयुक्त हुन सक्नेछ ।

क८. नमुना छनोटको आधार बनेका समग्र संख्याको विशेषतामा ध्यान दिँदा, लेखापरीक्षकले उपयुक्त तह वर्गिकरण (Stratification) वा मूल्य छनोटको निर्धारण गर्ने सक्नेछन । अनुसूची एकले वर्गिकरण र मूल्य भारित छनोटको बारेमा थप सूचना उपलब्ध गराउँछ ।

क९. तथ्याङ्कीय वा तथ्याङ्कीय बाहेकका नमुना छनोट विधी कुन गर्ने भन्ने निर्णयमा लेखापरीक्षकको मूल्याङ्कनको विषय हो । यसको अतिरिक्त, नमुना छनोटको आकार तथ्याङ्कीय वा तथ्याङ्क बाहेकको विधी भनी छुट्याउनको लागि स्वीकार गर्न सकिने स्तरको आधार होइनन् ।

नमुनाको आकार (सन्दर्भ : अनुच्छेद ७)

क१०. लेखापरीक्षकले स्विकार गरीरहेका नमुना छनोटको जोखिमको स्तरले आवश्यक नमुनाको स्तरमा असर पार्दछ । लेखापरीक्षकले स्वीकार गर्ने कम जोखिम हुन, ठूलो स्तरको नमुना छनोट संख्या हुन आवश्यक छ ।

क११. नमुना छनोटको संख्या तथ्याङ्क आधार हुने सूत्रको प्रयोग गरेर वा व्यवसायिक निर्णयको प्रयोग गरेर निर्धारण गर्न सकिन्छ । अनुसूचीहरु २ र ३ ले नमुना छनोटको संख्या निर्धारणमा असर पार्ने विभिन्न तत्वहरुको ईङ्गित गरीएको छ । जब परीस्थितीहरु उस्तै हुन्छन, भएका सूचीहरु २ र ३ मा उल्लेख गरीएका तत्वहरुको असर नमुना छनोटको संख्यामा हुन्छ, जुन तथ्याङ्कीय वा तथ्याङ्कीय बाहेकको दुवै किसिमको नमुना छनोटमा उस्तै रुपमा हुन्छ ।

परीक्षणमा लागि आँकडाको छनोट : (सन्दर्भ: अनुच्छेद ८)

क१२. तथ्याङ्कीय नमुना छनोट गर्दा नमुनाको विषयहरु हरेक नमुना एकाइको बराबरीमा रुपमा छनोट हुने संभावना हुने गरी छनोट गर्नुपर्छ । तथ्याङ्कीय बाहेकका नमुना छनोटमा नमुनाको विषयहरुमा छनोट गर्न मूल्याङ्कन गर्नुपर्छ । किनकी नमुना छनोटको उद्देश्य जम्मासंख्याबाट प्रतिनिधिको रुपमा भिकीएका नमुनाहरुले जम्मासंख्याको सन्दर्भमा निश्कर्षमा पुग्न नमुना छनोट आधार हुनुपर्छ, लेखापरीक्षकले प्रतिनिधित्व जनाउन सक्ने गरी नमुना छनोट गर्न आवश्यक छ जसको लागि पक्षपात हटाउनुपर्छ, जुन हरेक जनसंख्याको विशेषता भल्काउने गरी नमुना छनोटका एकाइहरु छनोट गर्नुपर्छ ।

क१३. नमुना छनोटको मुख्य विधीहरु प्याण्डम (Random) छनोट, सिलसिलावद्ध (Systematic) छनोट र जुन भेटियो त्यही चुन्ने जस्ता रहेका छन् । हरेक ती विधीहरु अनुसूची ४ मा उल्लेख गरीएको छ ।

लेखापरीक्षण प्रक्रियाहरूको संचालन (सन्दर्भ : अनुच्छेद १०-११)

क१४. उदाहरणको लागि जब प्रतिस्थापीत विषयमा लेखापरीक्षण प्रक्रियाहरूको संचालन गर्न आवश्यक हुन्छ जुन रकम बुझउने अधिकार दिने प्रमाणहरूको लागि परीक्षण गर्दा अस्वीकृत चेकको छनोट हुँदा हुन्छ । यदी लेखापरीक्षकले त्यस्ता चेकहरू उपयुक्त रूपमा अस्वीकृत भएका छन् भन्ने लागेमा यसले विचलन भएको कुरा समावेश गर्दै र उपयुक्त रूपमा छनोट गरीको प्रतिस्थापनको परीक्षण गर्नुपर्नेछ ।

क१५. जब विषयवस्तुसंग सम्बन्धित अभिलेखहरू हराउँछन्, तब लेखापरीक्षकले निर्धारित लेखापरीक्षण प्रक्रिया संचालन गर्न असमर्थ हुन्छ ।

क१६. उपयुक्त वैकल्पिक प्रक्रियाहरूको उदाहरणले तिनीहरूको स्रोत को प्रमाणहरूसित एकपछीअर्को समयमा लिएको मुद्राको परीक्षण गर्न सक्नेछ र यसले सकारात्मक रूपमा एकीन गर्नकोलागि गरीएको अनुरोधको जवाफ जब पाउदैनन् तब त्यस्ता विषयको समाधानकोलागि समेत यो प्रक्रिया उपयुक्त हुनेछ ।

विचलनहरू र गलत विवरणहरूको प्रकृती र कारण (सन्दर्भ: अनुच्छेद १२)

क१७. पहीचान भएका विचलनहरू र गलत विवरणहरूको विश्लेषणमा, लेखापरीक्षकले धेरै विषयको साभा विशेषता, उदाहरणको लागि, कारोवारको किसीम, स्थान, उत्पादन रेखा (Product Line) वा समयावधीको बारेमा अवलोकन गर्न सक्नेछन् । त्यस्तो परिस्थितीमा, लेखापरीक्षकले साभा विशेषता भएका समग्र जनसंख्याको एकाइहरूको निर्णय लीनुपर्ने हुन्छ र त्यस्ता विषयमा लेखापरीक्षण प्रक्रियाहरू लम्ब्याउनु पर्छ । यसको साथमा, त्यस्ता विचलन वा गलत विवरणहरू इच्छित हुनसक्छन् र जालसाजको संभावनालाई समेत इङ्गीत गर्दछ ।

गलत विवरणहरूको प्रक्षेपण (सन्दर्भ : अनुच्छेद १४)

क१८. वृहत गलत विवरणहरूको मात्रा (Scale of Misstatement) प्राप्त गर्न लेखापरीक्षकले समग्रसंख्याको गलत विवरणहरूको प्रक्षेपण गर्न

आवश्यक हुन्छ तर त्यस्ता प्रक्षेपण अभिलेख भएमा रकम निर्धारण गर्न भने पर्याप्त हुँदैन ।

- क१९. जब गलत विवरणहरूको नमिलने (Anomaly) रूपमा स्थापित हुन्छन् । तब समग्र संख्यामा गलत विवरणहरूको प्रक्षेपण गर्दा यिनीहरूलाई हटाउनुपर्छ । यसको अतिरिक्त त्यस्ता गलत विवरणहरूको असर, यदी सुधार नगरिएमा, लाई अझ ध्यान दिन आवश्यक हुन्छ, जसले असंगत नभएका गलत विवरणहरूको प्रक्षेपणमा समेत आवश्यक हुन्छ ।
- क२०. नियन्त्रणहरूको परीक्षणको लागि विचलनहरूको प्रत्यक्ष प्रक्षेपण आवश्यक हुँदैन जब विचलन दरको छनोट समग्रसंख्याको लागि प्रक्षेपण विचलन दर हुन्छ । नेपाल लेखापरीक्षणमान ३३०^३ ले पहीचान भएका नियन्त्रणबाट आएको विचलन जुन लेखापरीक्षकलेविश्वास गरेको हुन्छ, यस्को बारेमा मार्गदर्शन गर्दछ ।

लेखापरीक्षण नमुना छनोटको परिमाणको मूल्याङ्कन (सन्दर्भ:अनुच्छेद १५)

- क२१. नियन्त्रणहरूको जाँचको लागि नसोचिएको ठूलो विचलन दरको नमुनाले सारयुक्त गलत विवरणहरूको जोखिममा वृद्धि ल्याउदछ, जुन जबसम्म थप शुरूको निर्धारणलाई सहयोग गर्ने लेखापरीक्षण प्रमाणहरू प्राप्त हुँदैनन् । समग्र परीक्षणकोलागि, नमुना छनोटमा नसोचिएको ठूलो गलत विवरणहरूको रकम भएमा कारोबार समुह वा लेखा स्थिती सारयुक्त गलत विवरणहरू छैनन् भन्ने थप लेखापरीक्षण प्रमाणको उपस्थिती नभएसम्म हुन्छ ।
- क२२. समग्र लेखापरीक्षणहरूको मुद्दामा, यदि प्रक्षेपीत गलत विवरणहरू र असंगत (Anomalous) गलत विवरणहरू भएमा, लेखापरीक्षकले समग्रसंख्यामा गलत विवरण छ भन्ने कुराको मूल्याङ्कन गर्दछ । जब प्रक्षेपीत गलत विवरणहरू र असंगत गलत विवरणहरू, यदी भएमा, ले सहन गर्न सकिने गलत विवरणको स्तरभन्दा धेरै हुन्छ, यस्तो अवस्थामा नमुना छनोटबाट समग्र संख्या (Population) को निश्कर्षमा पुग्न

३ नेपालमा ३३० निर्धारित जोखिम सम्बन्धी लेखापरीक्षकको जवाफ, अनुच्छेद १७ ।

आधार प्रदान गर्न सक्दैन यदि परीक्षण भएमा । प्रक्षेपीत गलत विवरण र असंगती गलत विवरणहरू (Projected Misstatement plus anomalous Misstatement) सहन गर्न सकिने गलत विवरण नजिक नजिक भएमा, सहन गर्न सकिने गलत विवरण भन्दा पनि समग्र जम्मासंख्याको वास्तविक गलत विवरणहरू निकै नै धेरै भएको हुन्छ । नमुनाको संख्या निर्धारणको समयमा यदी प्रक्षेपीत गलत विवरणहरू लेखापरीक्षकले विश्वास गरेको गलत विवरण भन्दा निकै नै धेरै भएमा, लेखापरीक्षक निश्कर्षमा पुग्न सक्छन् कि त्यहाँ स्वीकार गर्न नसकीने गरी नमुना छनोटबाट आएका जोखिमहरू छन्, जसमा समग्रसंख्याको वास्तविक गलत विवरणहरूले सहन गर्न सकिने गलत विवरणको स्तरभन्दा धेरै हुन्छ । अन्य लेखापरीक्षण प्रक्रियाको परीणामलाई ध्यान दिदा यसले लेखापरीक्षकलाई सहन गर्न सकिने गलत विवरण भन्दा धेरै भएका समग्र संख्याको गलत विवरणहरूको जोखिम निर्धारण गर्न सहयोग गर्दछ र यदि थप लेखापरीक्षण प्रमाणहरू प्राप्त भएमा यसको जोखिमलाई घटाउन सकिन्छ ।

क२३. यदी लेखापरीक्षकले यस्तो निर्णयमा पुगेको परीक्षण गरीएका लेखापरीक्षण नमुनाले समग्र संख्याको संदर्भमा निश्कर्षमा पुग्ने आधार दीन सक्दैनन्, तब लेखापरीक्षकले :

- पहीचान भएका गलत विवरणहरू र सम्भावित संचीत थप गलत विवरणहरू (Potential for Further Misstatements) को संदर्भमा अनुसन्धान गर्न र केही आवश्यक मिलान गर्न व्यवस्थापनलाई अनुरोध गर्ने , वा
- आवश्यक विश्वास प्राप्त गर्न थप लेखापरीक्षण प्रक्रियाको लागि यसका प्रकृती, समयसीमा र क्षेत्र निर्धारण गर्ने । उदाहरणको लागि, नियन्त्रणहरूको परीक्षणको मुद्दामा, लेखापरीक्षकले नमुना छनोटको संख्यामा वृद्धी गर्न सक्छन्, वैकल्पिक नियन्त्रणको परीक्षण वा सम्बन्धित गहन प्रकृत्यामा परीवर्तन गर्न सक्छन् ।

तह वर्गिकरण र मूल्य-भारित छनोट

जुन संख्याबाट नमुना छनोट गरीएको छ, सोही संख्याको विशेषतामा ध्यान दिदा, लेखापरीक्षकले निर्णय गर्न सक्नेछन् की यसको लागि तह वर्गिकरण वा मूल्य भारित छनोट विधी उपयुक्त हुन्छ। यस अनुसूचीले लेखापरीक्षकलाई मार्ग निर्देशन दिन्छ, जुन वर्गिकरण र मूल्य भारित नमुना छनोट विधी प्रयोग गर्न।

तह वर्गिकरण (Stratification)

१. लेखापरीक्षणको प्रभाव क्षमतालाई वृद्धि गर्न सकिन्छ, यदि लेखापरीक्षकले पहीचान गर्न सकिने विशेषता अनुसार समग्र संख्यालाई साना संख्यामा तह वर्गिकरण गर्दछन् भने। तह वर्गिकरणको उद्देश्य हरेक वर्गिकरण भित्र रहेका विषयको चलायमान (Variability of Items) लाई घटाउनु हो र तसर्थ नमुना छनोटको संख्या घटाउने अनुमती दिन्छ।
२. जब समग्र परीक्षण संचालन गरिन्छ, तब सो संख्यालाई मौद्रिक मूल्य अनुसार प्रायजसो वर्गिकरण गरीन्छ। यसले ठूलो विवरणको विषयमा लक्षित गरी लेखापरीक्षण प्रयास संचालन गर्ने अनुमती दिन्छ। अति धेरै विवरणको संदर्भमा यस्ता विषयले ठूलो सम्भावित गलत विवरणहरू (Potential Misstatement) समावेश गरेको हुन्छ। यस्तै रूपमा, जम्मा संख्यालाई खास विशेषता अनुसार वर्गिकरण गर्न सकिन्छ, जसले गलत विवरणहरूको ठूलो जोखिमलाई इङ्गीत गर्छ, उदाहरणको लागि, प्राप्त गर्न सकिने लेखाको मूल्याङ्कनमा भएका द्विविधात्मक सुविधाहरू (Allowance) को परीक्षण गर्दा, उमेर अनुसारको वर्गिकरण लेखा स्थितीमा गर्न सकिन्छ।
३. समूह भित्रबाट परेका नमुना एकाइमा लेखापरीक्षण प्रकृया संचालन गर्दा प्राप्त भएका परीणामहरूको प्रक्षेपण त्यस्ता एकाइमा मात्र गर्न सकिन्छ, जुन उक्त वर्गिकरण भित्र पर्दछ। समग्र संख्याको लागि

निशकर्षमा पुग्दा, लेखापरीक्षकले गलत विवरणको जोखिमको सम्बन्ध समग्रसंख्याको जेसुकै समूह वा वर्गिकरणको रूपमा ध्यान दिन आवश्यक हुन्छ । उदाहरणको लागि, समग्र संख्याको २० प्रतिशत एकाइले ९० प्रतिशत लेखा स्थितीको मूल्य वरावरको प्रतिनिधित्व गर्न सक्छन् । लेखापरीक्षकले त्यस्ता विषयका नमुना छनोटको परीक्षण गर्ने निर्णय लिन सक्नेछन् । लेखापरीक्षकले नमुनाको परीणामको मूल्याङ्कन गर्दछन् र बाँकी १० प्रतिशतबाट ९० प्रतिशत विषयको मूल्यको बारेमा छुट्टैरूपमा निशकर्षमा पुग्दछन् । (जसमा थप नमुना वा अन्य लेखापरीक्षण प्रमाणहरु संकलन गर्ने विधीहरु प्रयोग हुनेछन् वा तिनीहरु सारभुत नभएको विश्वास गर्न सकिन्छ)

४. यदी कारोवार समूहहरु वा लेखा स्थितीलाई विभिन्न समूहमा भाग लगाइन्छ, भने, हरेक समूहमा छुट्टैछुट्टै रूपमा गलत विवरणहरुको प्रक्षेपण गरीन्छ । हरेक समूहकोलागि गलत विवरणहरुलाई त्यसपछि संयोजन गरीन्छ, जब जम्मा कारोवार समूह वा लेखा स्थितीमा गलत विवरणको संभाव्य असर निर्धारित हुन्छ ।

मूल्यभारीत छनोट (Value-Weighted Selection)

५. जब समग्र परीक्षणहरु संचालन गरीन्छ, तब यिनीहरु समग्रसंख्या निर्माण गर्ने हरेक व्यक्तिगत मौद्रिक एकाइको रूपमा नमुना छनोटको एकाइको रूपमा पहीचान गर्न प्रभावकारी हुन्छन् । समग्रसंख्याभित्रबाट छनोट भएका विशेष मौद्रिक एकाइहरु, उदाहरणको लागि, प्राप्त गर्न सकिने लेखा स्थिती, तब लेखापरीक्षकले विशेष आँकडाको परीक्षण गर्नुपर्छ, उदाहरणकोलागि, व्यक्तिगत लेखास्थिती, जुन उक्त मौद्रिक एकाइमा समावेश भएका छन् । नमुना छनोट एकाइको परिभाषा गर्ने विधीको एउटा फाइदा यसले गर्दा लेखापरीक्षण प्रयास ठूला मूल्य भएका विषयमा लक्षित हुन्छ, किनभने तिनीहरुको छनोटमा गर्ने ठूलो मौका हुन्छ, तथा सानो नमुना छनोटको सिलसिलाबद्ध विधीको संयोजनमा प्रयोग हुन्छ र जुन अनुसूची ४ मा उल्लेख गरीएको छ । र च्याण्डम (Random) छनोट विधीबाट विषयवस्तु छान्दा समेत धेरै प्रभावकारी हुन्छ ।

नियमनहरूको परीक्षणको लागि नमुना सर्वेक्षणको छनोटमा असर पार्ने तत्वहरूको उदाहरण :

नियन्त्रणहरूको परीक्षणको लागि लेखापरीक्षकले नमुना छनोटको संख्या निर्धारण गर्दा तलका तत्वहरूलाई ध्यानदिनुपर्छ । तलका तत्वहरूलाई एकै ठाउँमा राखी समग्ररूपमा ध्यान दिनुपर्छ जसले लेखापरीक्षकले नियन्त्रणहरूको परीक्षणको प्रकृती र समायावधीमा कुनै परिवर्तन नभएको अनुमान गदछ वा यसो नभए निर्धारित जोखिमहरूको जवाफको लागि गहन प्रकृयाको विधीमा भने परिवर्तन हुन्छ ।

तत्व	नमुना छनोट संख्यामा असर	
१.लेखापरीक्षकले जोखिम निर्धारण गरेका विषयको क्षेत्रमा वृद्धि गरीदा सम्बन्धित नियन्त्रणहरूलाई लेखाराख्नु पर्छ ।	वृद्धि हुन्छ	नियन्त्रणहरूको प्रभावकारी संचालनबाट लेखापरीक्षकले धेरै विश्वासीला सूचनाहरू प्राप्त गर्ने विश्वास गरेमा, लेखा परीक्षकले निर्धारण गर्ने सारभुत गलत विवरणहरू (Material Misstatement) को जोखिम कम हुन्छ, तथा ठूलो नमुनासंख्याको आवश्यक हुनेछ । जब लेखापरीक्षकको गलत विवरणहरूको जोखिमको निर्धारण गर्दछन्, जसले नियन्त्रणहरूको प्रभावकारी संचालनको आशा राखेको हुन्छ, तब लेखापरीक्षकले नियन्त्रणहरूको परीक्षण संचालन गर्न आवश्यक हुन्छ । अरु विषयहरू वरावर रहीरहेको हुँदा, जोखिम निर्धारणमा

		नियन्त्रणहरूको प्रभावकारी संचालनमा लेखापरीक्षकले ठूलो विश्वास राखेमा, लेखापरीक्षकको नियन्त्रणको परीक्षणको क्षेत्र ठूलो हुनेछ (र तसर्थ, नमुना संख्यामा वृद्धि हुन्छ)
२. विचलनको सहन (Tolerable) गर्न सकिने दरमा वृद्धि	नमुना छनोटमा असर घट्छ	सहन गर्न सकिने विचलन दर थोरै भएमा, ठूलो संख्याको नमुना छनोट संख्या आवश्यक हुन्छ ।
३. परीक्षण गरीने संख्याको विचलन दरमा वृद्धि भएको विश्वास गरेमा	नमुना छनोटमा असर वृद्धि हुन्छ	विचलनको दर धेरै भएको अनुमान भएमा, ठूलो नमुना छनोटको संख्या आवश्यक हुन्छ, यसबाट लेखापरीक्षकले वास्तविक विचलन दरको कारणसम्बन्धित प्रक्रियाबाट अनुमान गर्न सक्छ । विचलनको दरको अनुमान गर्दा लेखापरीक्षकको सुझबुझमा असर पार्ने तत्वहरूमा लेखापरीक्षकको उक्त व्यवसाय प्रतिको आन्तरीक नियन्त्रणमा परीवर्तन हुनु, पूर्व समयावधीको लेखापरीक्षण प्रकृयाहरूको परीणामहरू प्रयोग गर्नु र अन्य लेखापरीक्षण प्रकृयाहरूको परिणामको प्रयोग गर्नु आदि समावेश हुन्छ । धेरै अनुमान गरीएको विचलन दरले कम भएको वारेण्ट देखाउदछ, यदी भएमा, सारभूत गलत विवरणहरूको निर्धारित जोखिम कम हुन्छ ।
४. सहन गर्न सकिने विचलनको दर समग्रसंख्यामा भएको वास्तविक विचलन दर भन्दा धेरै नभएको	नमुना छनोटमा असर वृद्धि हुन्छ	लेखापरीक्षकको नमुना छनोटबाट आएको परीणाम समग्र भएको वास्तविक विचलनको अवस्थामा छ, भन्ने कुरा इङ्गीत गरेको भन्ने कुरामा

कारणले लेखापरीक्षकले चाहेको विश्वासमा वृद्धि हुन्छ,		लेखापरीक्षकको विश्वास भएमा, ठूलो संख्याको नमुना छनोट आवश्यक हुन्छ
५. समग्र संख्यामा नमुना छनोटको एकाइको संख्यामा भएको वृद्धिले	नमुना छनोटमा असर लापारवाही को असर	यदी ठूलो संख्याको वास्तविक आकार भएमा, नमुना छनोटको संख्यामा कम असर पर्दछ । यसको अतिरिक्त, सानो संख्याकोलागि, लेखापरीक्षण नमुना पर्याप्त उचित लेखापरीक्षण, प्रमाणहरु प्राप्त गर्न वैकल्पिक माध्यम सरह प्रभावकारी हुँदैन ।

समग्र परीक्षणकोलागि छनोट गरीने नमुना सर्वेक्षणमा प्रभाव पार्ने तत्वहरुको उदाहरण :

समग्र परीक्षणकोलागि लेखापरीक्षकले नमुना छनोटको संख्या निर्धारण गर्दा तलका तत्वहरुलाई ध्यान दिनुपर्छ । तलका तत्वहरुलाई एकैठाउँमा राखी समग्ररूपमा मूल्याङ्कन गर्नुपर्छ जसमा लेखापरीक्षकले समग्र परीक्षणको प्रकृती र समयावधीमा कुनै परीवर्तन नभएको अनुमान गर्दछ वा यसो गर्दा निर्धारित जोखिमहरुको जवाफकोलागि गहन प्रक्रियाको विधीमा भने परीवर्तन हुनसक्छ ।

तत्वहरु	नमुना छनोटमा असर	
१. सारयुक्त गलत विवरणको लेखापरीक्षकले जोखिम धेरै भएमा ठूलो नमुना छनोटको संख्या आवश्यक हुन्छ।	नमुना छनोटमा असर वृद्धि हुन्छ	लेखापरीक्षकले निर्धारण गर्ने गलत विवरणहरुको जोखिम अन्तर्निहित जोखिम र नियन्त्रणको जोखिमले नकारात्मक प्रभाव पारीरहेको हुन्छ । उदाहरणकोलागि, यदि लेखापरीक्षकले नियन्त्रणहरुको परीक्षण संचालन नगरेमा लेखापरीक्षकको जोखिम निर्धारण खास निश्चयी स्थानको साथमा आन्तरीक नियन्त्रणको प्रभावकारी संचालनको घटाउन सकिदैन । तसर्थ लेखापरीक्षणको जोखिमको स्वीकार गर्न सक्ने गरी लेखापरीक्षकले पहीचान

		हुने जोखिम गर्न आवश्यक हुन्छ र गहन प्रकृयाहरुमा धेरै विश्वास गर्नुपर्छ। समग्र परीक्षणबाट प्राप्त हुने लेखापरीक्षण प्रमाणहरु धेरै भएमा (यिनीहरु पहीचान हुने जोखिम कम हुन्छ), ठूलो संख्याको नमुना छनोट आवश्यक हुन्छ।
२. एउटै निश्चयी स्थानमा लक्षित गरी अन्य गहन प्रकृयाहरुको प्रयोगमा वृद्धि गरेमा,	नमुना छनोटको संख्यामा असर :- बढ्छ	लेखापरीक्षकले खास संख्याको संदर्भमा जोखिमहरुको पहीचानको स्तर स्वीकार्य (Acceptable) गर्न सकिने गरी घटाउन लेखापरीक्षकले अन्य गहन प्रकृयाहरुमा समग्र परिक्षण वा गहन विश्लेषणत्मक प्रकृयामा विश्वास गरीरहेको हुन्छ, तब लेखापरीक्षकले नमुना सर्वेक्षणमा कम विश्वास राखेको हुन्छ, र तसर्थ, सानो नमुना छनोटको संख्या हुनसक्छ।

<p>३. सहन गर्न सकिने गलत विवरणहरूले समग्रसंख्याको वास्तविक गलतविवरणहरू भन्दा बढी नभएको भएमा लेखापरीक्षकको लक्षित विश्वासको स्तरमा वृद्धि हुन्छ ।</p>	<p>नमुना छनोटको संख्यामा असर - बढ्छ</p>	<p>समग्र संख्यामा भएको गलत विवरणहरूको वास्तविक रकमलाई नमुना छनोटबाट आएको परीणामले इङ्गीत गरेको छ भन्ने लेखापरीक्षकले विश्वास गरेमा भरोसा (Assurance) वा विश्वासको स्तरमा वृद्धि हुन्छ, तब ठूलो संख्याको नमुनाहरू आवश्यक हुन्छ ।</p>
<p>४. सहन गर्न सकिने गलत विवरणहरूको वृद्धि</p>	<p>नमुना छनोटको संख्यामा असर - घटाउछ</p>	<p>सहन गर्न सकिने गलतविवरणहरू कम भएमा, ठूलो संख्याको नमुना छनोट आवश्यक हुन्छ ।</p>
<p>५. समग्र संख्यामा पत्ता लगाउन लेखापरीक्षकले गलत विवरणहरूको रकममा वृद्धि भएको अनुमान गरेमा</p>	<p>नमुना छनोटमा असर - वृद्धि हुन्छ</p>	<p>समग्र संख्यामा पत्ता लगाउन लेखापरीक्षकले गलत विवरणहरूको रकममा वृद्धि भएको अनुमान गरेमा, ठूलो संख्याको नमुना आवश्यक हुन्छ, जसको कारणले संख्यामा भएको वास्तविक गलत विवरणहरूको वास्तविक रकम प्राप्त हुन्छ । अनुमानित गलत विवरणको रकममा लेखापरीक्षकले सुभ्रबुझ बनाउँदा समावेश गर्नुपर्ने सम्बद्ध तत्वहरू मध्ये एकाई मूल्यबाट निर्धारण गर्दाको क्षेत्र,</p>

		जोखिम निर्धारण प्रकृयाहरूको परीणाम, संयन्त्रहरूको परीक्षणको परीणाम, लेखापरीक्षण प्रकृयाहरूको परीणाम जुन पूर्व समयमा लागु गरीएको हुन्छ र अन्य गहन प्रकृयाहरूको परीणाम समेत समावेश हुन्छ ।
६. समग्रसंख्याको वर्गिकरण जब यो उपयुक्त हुन्छ ।	नमुना छनोटको संख्यामा असर - घटाउँछ ।	जब संख्यामा भएका एकाईहरूको मौद्रिक स्तरमा व्यापकता (चलायमान) (Wide Range (Variability)) हुन्छ, तब त्यस्तो संख्यालाई विभिन्न समुहमा बाँड्न आवश्यक हुन्छ । जब समग्रसंख्यालाई उपयुक्त रूपमा समुहकृत गरीनेछ, तब नमुना छनोटको संख्याको समग्र संख्या भन्ने नमुना छनोटको जोखिमको स्तर प्राप्त गर्न आवश्यक नमुना संख्या भन्दा कम हुन्छ । एउटा नमुना समग्र समुहकृत संख्याबाट भिक्किन्छ यसले गर्दा कम हुन्छ ।
७. समग्रसंख्यामा जम्मा नमुना एकाईको संख्या :	नमुना छनोटको संख्यामा असर - लापरबाहीको असर	ठूलो संख्याहरूकोलागि जम्मा संख्याको वास्तविक संख्या असर यदी भएमा, नमुना छनोटको संख्यामा कम हुन्छ । तसर्थ, सानो संख्याकोलागि

		<p>लेखापरीक्षण नमुना छनोट पर्याप्त लेखापरीक्षण प्रमाणहरू प्राप्त गर्न वैकल्पिक माध्यम सरह प्रभावकारी हुँदैनन् । यसको अतिरिक्त, मौद्रिक एकाई नमुना छनोट जब प्रयोग गरीन्छ, तब मौद्रिक मूल्यमा भएको वृद्धिले नमुनाको संख्यामा समेत वृद्धि गर्दछ यस्तो अवस्थामा समग्र वित्तिय विवरणहरूकोलागि नभएमा [यदी प्रयोग भयो भने सारभूत स्तर वा विशेष कारोबार समुहको स्तर लेखा स्थिती वा प्रकाशन]</p>
--	--	--

नमुना छनोट विधीहरु

हामीसँग थुप्रै नमुना छनोट विधीहरु रहेका छन् । मुख्य विधीहरु निम्न रहेका छन् :

- क. मनपरी (Random) छनोट (यस विधीलाई व्याण्डम (Random) संख्या दिने जस्तै, व्याण्डम (Random) संख्या भएको तालिका प्रयोग गरेर गरीन्छ ।)
- ख. सिलसिलाबद्ध छनोट (Systematic selection) - यसमा समग्र संख्याले भाग गरीन्छ, र विचको नमुना संख्या निर्धारण गरीन्छ, उदाहरणको लागि, ५० जसमा शुरुको संख्या पहीलो ५० हुन्छ, र त्यस पछिको हरेक ५० औं आँकडाको छनोट गरिन्छ । शुरुको विन्दु आफ्नै हिसाबबाट छनोट गरीए पनि नमुनाको संख्या साँच्चै दैवी हुन्छ । यदी कम्प्युटर तालिका वा संख्या तालिका प्रयोग भएको छ भने जब सिलसिलाबद्ध छनोट विधी प्रयोग गरीन्छ, तब लेखापरीक्षकले समग्रसंख्या भित्रको नमुना एकाईहरु खास संख्याको अन्तराल (Interval) को एकाइहरूसँग मिल्ने गरी राखेको वा नराखेको भन्ने कुराको निर्धारण गर्नुपर्छ ।
- ग. मौद्रिक एकाई नमुना छनोट (Monetary Unit Sampling) -यो मूल्य- भारित छनोट विधीको प्रकार हो र (अनुसूची १ मा व्याख्या गरे अनुसार) जसमा नमुना संख्या छनोट र परिणामको मूल्याङ्कन वा निष्कर्ष मौद्रिक रकमको आधारमा गरीन्छ ।
- घ. जे पायो त्यही छनोट (Haphazard selection)- यस्तो विधी अन्तर्गत लेखापरीक्षकले कुनै निर्धारण विधीको प्रयोग नगरी नमुना छनोट गर्दछ । निर्धारित विधीको प्रयोग नभएता पनि लेखापरीक्षकले कुनै किसिमको पक्षपात तथा अनुमानलाई हटाउन कोशिस गर्छ । (उदाहरणकोलागि, विषयवस्तुलाई स्थानमा पहीचान गर्न हुने गाह्रो हटाउन वा प्रथम वा अन्तिम विवरणको पृष्ठ सधैं छान्ने वा हटाउने

नगर्न) र तसर्थ, सम्पूर्णसंख्याको छनोट हुने संभावनालाई बढाउन । जब तथ्याङ्कीय नमुना छनोट वा सर्वेक्षण विधी अपनाइन्छ भने यो विधी उपयुक्त हुँदैन ।

- ड. ब्लक छनोट (Block Selection) विधी – यो विधीले समग्रसंख्या भित्रको जोडीएर रहेका ब्लकहरूको छनोट गर्न प्रयोग गरिन्छ । सामान्य अर्थमा, यो विधी लेखापरीक्षण नमुनामा प्रयोग गरीदैन किनभने धेरै संख्याहरू एक अर्कामा एउटै विशेषता भल्काउने गरी राखिएको विश्वास गरीन्छ तर त्यस्तो संख्यामा फरक विशेषताहरू यत्रतत्र रहेका हुन्छन् । यद्यपी, केही परीस्थितीमा भने यो विधी पनि विषयवस्तुहरूको विवरणको विश्लेषण गर्न लेखापरीक्षण प्रक्रियामा समावेश गरीन्छ र यो कमै उपयुक्त नमुना छनोट विधीमा प्रयोग हुन्छ, जब नमुना सर्वेक्षणमा आधारीत भएर समग्रसंख्याको सन्दर्भमा लेखापरीक्षकले स्वीकार्य इन्फेरेन्स/शैद्धान्तीक परीणाम (Inferences) वा निष्कर्ष निर्धारण गर्न कोशिस गरेका छन् भने ।